

Üstün Yetenekli Ergenlerde Problemlerli İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık: Drama Temelli Bir Müdahale Programının Etkililiği

Gülendam Akgül¹

Atalan Ergin Derya²

Sıla Uzunpınar³

Makale Bilgisi

DOI: 10.21612/yader.2021.011

Makale Geçmişi

Geliş tarihi 05.02.2021

Düzeltilme 30.04.2021

Kabul 10.06.2021

Anahtar Sözcükler

Üstün yetenek

Problemlerli internet kullanımı

Siber zorbalık

Ana-baba aracılığı müdahale programı

Yaratıcı drama

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Öz

Üstün yetenek, merak, yaratıcılık, biliş ihtiyacı gibi özellikleri içeren ve bilişsel, duygusal ve davranışsal farklılıkları kapsayan bir kavramdır. Ergenler için yaşamlarının vazgeçilmez bir unsuru gibi görünen teknolojik cihazların kullanım amaçları, üstün yetenekli çocuklarda değişim göstermektedir. İnternet, bilgiye erişim hızıyla onlar için geniş bir araştırma alanı sunarken riskleri de içermektedir. Bu risklerin önlenmesi ve müdahalesi için atılacak adımların önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, problemlerli internet kullanımına yönelik müdahale programının üstün yetenekli çocuklarda etkililiğinin sınanmasıdır. Çalışmada siber zorbalık düzeyinin azaltılması ve ana-baba aracılık stratejilerinin düzeyinin artırılması alt amaçlar olarak belirlenmiştir. Çalışmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Programın etkililiği İşlevsel Olmayan İnternet Kullanımı Ölçeği, İnternette Ana-Baba Aracılığı Ölçeği ve Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri ile değerlendirilmiştir. Çalışma grubu 21 üstün yetenekli ortaokul öğrencisi ergenden oluşmaktadır. Deney (N=9) ve kontrol grupları (N=12) seçkisiz atama yöntemi ile belirlenmiştir. Deney grubuna dört oturumdan oluşan bilişsel-davranışçı yaklaşım temelli yaratıcı drama yöntem ve tekniklerini içeren müdahale programı uygulanmıştır. Program tanışma ve teknolojik araçlar; internet kullanımının faydaları, zararları ve işlevsel kullanım; internetin aşırı kullanımının sonuçları internet kullanımına alternatif etkinlikler ve zaman yönetimi konularını içermektedir. Sonuçlar deney grubunun aşırı meşguliyet ön test ve son test puanlarında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Çalışmada kullanılan programın özellikle aşırı meşguliyet belirti düzeyi yüksek üstün yetenekli ergenlerin belirti düzeylerini azaltmada kullanılması önerilmektedir.

1 Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı, Türkiye, e-posta: gulendamakgul@karatekin.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-1648-3118

2 Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye, e-posta: deryaatalan@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-6602-1985

3 Psikolojik Danışman, ODTÜ Geliştirme Vakfı Okulları, Ankara, Türkiye, e-posta: silaup@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-7722-0739

Problematic Internet Use and Cyberbullying in Gifted Adolescents: Effectiveness of a Drama-based Intervention Program

Article Info

DOI: 10.21612/yader.2020.001

Article History

Received 05.02.2021

Revised 30.04.2021

Accepted 10.06.2021

Keywords

Giftedness

Problematic internet use

Cyberbullying

Parental mediation

Intervention program

Creative drama

Article Type

Research paper

Abstract

Giftedness, a concept that includes characteristics such as curiosity, creativity, and the need for cognition, includes cognitive, emotional and behavioral differences. Features that differentiate gifted adolescents from their normally developing peers are also noticeable in daily life activities. The speed of accessing information through the internet provides a wide range of research areas whereas it also includes some risks. The steps for preventing these risks and intervene in them are considered to be crucial. The aim of this study is to test the effectiveness of problematic Internet use intervention program in gifted children. In addition, the study also aims to reduce the level of cyberbullying and increase the level of parental mediation strategies. The effectiveness of the program was evaluated with the Dysfunctional Internet Usage Scale, the Internet Parent Mediation Scale and the Revised Cyber Bullying Inventory. Experimental design with pre-test and post-test control group was used in the study. The study group consists of 21 gifted adolescents at a secondary school. Experimental (N=9) and control groups (N=12) were determined by random assignment. An intervention program including creative drama methods and techniques based on a Cognitive-Behavioral approach consisting of four sessions was applied to the experimental group. The program includes the introduction and technological tools; benefits, harms and functional Internet use; the consequences of Internet overuse; alternative activities to internet usage and time management issues. The results show that there is a significant difference between the excessive preoccupation pre-test and post-test scores of the experimental group. The findings were discussed in the context of gifted adolescents' characteristics, and the steps to be taken by parents and field experts regarding their technology use.

Giriş

Üstün yetenekli öğrenciler, merak, hayal gücü, orijinallik, yaratıcılık, yaptıkları işe adanmışlık ve öğrenme sevgisi gibi özellikleriyle ön plana çıkmaktadır (Kontostavlou ve Drigas, 2019). Üstün yetenekli öğrenciler pek çok gelişim özelliği açısından diğer akranlarından farklılaşmaktadır. Özellikle bilişsel açıdan zekâ düzeyinin akranlarından farklı olması, üstün yetenekli öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarının farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklılaşan ihtiyaçlardan bir tanesi de “Biliş İhtiyacı” (Need for Cognition) yani “çaba gerektiren bilişsel uğraşlardan hoşlanmak ve bunlarla meşgul olma eğilimi” olarak adlandırılmaktadır (Cacioppo ve Petty, 1982). İnsanların zekâ düzeyi yükseldikçe biliş ihtiyacının da buna paralel olarak arttığı belirtilmektedir (Furnham ve Thorne, 2013). Üstün yetenekli öğrenciler, bilişsel olarak onları zorlayan şeylerle uğraşmaktan keyif almaktadır.

Teknoloji Kullanımı

Üstün yeteneklilerin ortalamanın üstünde yetenek sergiledikleri ve uğraşmaktan hoşlandıkları alanlardan bir tanesi bilgi iletişim teknolojileridir (Siegle, 2004). Teknoloji, üstün yetenekli öğrencilere çeşitli fırsatlar sunmaktadır. İlgi duydukları ya da merak ettikleri alanlarda kaynaklara kolayca ulaşmalarına, yakın ilgi alanlarına sahip akranlarıyla iletişim kurmalarına yardımcı olmaktadır (Siegle, 2005). Zimlich (2016), teknolojinin üstün yetenekli çocuklara özerklik ve özgünlük açısından fırsatlar sunduğunu ifade etmektedir. İnternet ortamı, onların öğrenme hızlarını kontrol etmelerine yardımcı olmaktadır. Bildikleri konuları hızla geçip, bilmedikleri, yeni karşılaştıkları ya da yoğun ilgi duydukları konularda daha fazla zaman harcayabilmektedirler. İlgi alanlarının benzerlik gösterdiği akranlarıyla tanışıp onlardan yeni şeyler öğrenebilmektedirler. Özgünlük açısından ise yeni teknolojik araçları, çok sayıda ve çeşitlilikte medyayı yaygınlaştırıp paylaşımları mümkün olmaktadır. Teknoloji konusunda, kod yazma, programlama dilleri gibi konuları içeren “bilgisayar programlama” ile yazılım ve donanım kullanımını içeren “teknoloji tüketimi” olmak üzere iki ayrı tür yetenekten bahsedilmektedir (Siegle, 2005). Üstün yeteneklilerin bir kısmı programlama ve kodlama konularında yüksek performans gösterirken, diğerleri kullanım açısından akranlarından farklılaşmaktadır. Hem “biliş ihtiyacı” hem de “teknoloji alanında yeteneklilik” özelliklerinin, üstün yetenekli çocukların internet kullanımında risklerle karşılaşmalarının nedeni olabileceği düşünülmektedir.

Gelişen teknoloji, bilgi iletişim teknolojilerinin hayatımızdaki önemini giderek arttırmaktadır. Bunun bir sonucu olarak günümüz çocukları, cep telefonları, bilgisayar ve tabletler ile çok erken tanışmaktadır. Teknoloji onlar için vazgeçilmez bir unsurdur. Artan teknoloji kullanımı ise bilgiye ulaşım ve haberleşme hızının artmasının yanında problemlı internet kullanımı (PİK), siber zorbalık, internet bağımlılığı gibi sorunları getirebilmektedir.

Teknoloji Kullanımının Riskleri

Artan teknoloji kullanımının beraberinde getirdiği bir sorun “bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçlar kullanılarak yapılan kasıtlı ve tekrar eden zararlar” olarak tanımlanan siber zorbalıktır (Hinduja ve Patchin, 2010). Zorbalığın nedenlerinden bir tanesi, mağdurların akranlarından bir ya da birkaç özelliği açısından farklılaşmasıdır (Tokunaga, 2010). Üstün yetenekli öğrenciler, tipik gelişim gösteren akranlarından farklı konularda bilgi sahibi olmaları, başarıları, liderlik vasıfları, öğretmenlerinin dikkatlerini üzerlerinde toplamaları gibi konularda farklılaşmaktadır. Bu

durum onları zorbalığın hedefi haline getirmektedir (Hargrove, 2010). Üstün yetenekli öğrenciler ayrıca bilişsel gelişimlerinin akranlarına göre daha hızlı olması ve onlarla aynı ilgi alanlarını paylaşmamaları nedeniyle de sosyal açıdan zaman zaman akranlarından uzaklaşmaktadır. Bu durumun onların siber zorbalık açısından risk altında olmaları ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Smith ve diğerleri, 2012). Üstün yetenekli çocuklar, bilişsel gelişimin yanı sıra sosyal ve duygusal açıdan da akranlarından farklılaşmaktadırlar (Morelock, 1992; Terassier, 1985). Çalışmalar, üstün yeteneklilerin sosyal ortamlarda daha fazla dışlandığını ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını desteklemektedir (Peterson, 2009). Öte yandan, okulda akranları tarafından dışlanmak, kendilerini daha güçlü hissettikleri bir alanda, yani siber ortamda, intikam almalarına kapı aralayabilmektedir (Peterson ve Ray, 2006). Sonuç olarak üstün yeteneklilerin hem siber zorbalıkta bulunma hem de siber zorbalığa maruz kalma bakımından risk altında oldukları düşünülmektedir.

Üstün yetenekli çocuklarda siber zorbalık ve siber mağduriyet açısından yapılan çalışmalarda farklı bulgulara ulaşılmıştır. Yapılan bir çalışmada, ergenlerde üstün yetenekli olmanın siber zorbalık ve mağduriyet oranlarında farklılaşmaya neden olmadığı bulunmuştur (Mitchell, 2011). Aynı çalışmada üstün yetenekli çocukların tipik gelişim sergileyen akranlarına benzer oranda siber zorbalık düzeyine sahip oldukları gösterilse de siber zorbalık konusunda daha fazla teknik kullandıkları belirlenmiştir. Bir başka çalışmada ise bu grubun tipik gelişim gösteren çocuklara oranla siber ortamlarda daha fazla mağdur olduğu, ancak daha az siber zorbalıkta bulunduğu desteklenmektedir (González-Cabrera ve diğerleri, 2019). Bu sonuçlar, bu konudaki bulguların çelişkili olduğunu göstermektedir.

İnternetin riskini kullanım süresi ve içeriğiyle ilgili olarak ifade eden bir başka kavram, problemlili internet kullanımınıdır. PİK “günlük yaşamda olumsuz sonuçlara yol açacak biçimde internet kullanımındaki kontrol yetersizliği” olarak tanımlanmaktadır (Spada, 2014). İnternet bağımlılığı ve PİK alanyazında çoğu zaman birbirinin yerine kullanılır görünen iki kavram olsa da PİK, belirtilerin daha az yoğun yaşandığı bir süreci ifade etmektedir. PİK’in ergenler için yalnızlık (Caplan, 2002), sosyal kaygı (Huan ve diğerleri, 2014), dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (Yoo ve diğerleri, 2004), akran ilişkileri (Li ve diğerleri, 2016) ve düşük ana-baba desteği (Lin ve Gau, 2013) ile ilişkili olduğu bildirilmektedir. Türkiye’de PİK’in yaygınlığına ilişkin yapılan çalışmalarda oranların % 9.95 (Ceyhan, 2016) ve %22.9 (Üçkardeş, 2010) olarak bulunduğu görülmektedir. Üstün yetenekli ergenlerde PİK’in yaygınlığının değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bir çalışmada internet bağımlılığı oranının %12 olduğu belirtilmektedir (Usta ve Kurnaz, 2016). Yaygınlığı ve riskleri bir arada düşünüldüğünde, PİK’e yönelik uygulanacak müdahale programlarının ergenler için gelişimsel riskleri azaltacağı ve fırsatları arttıracığı düşünülmektedir.

Türkiye’de üstün yetenekli ergenlerde teknoloji kullanımının incelendiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışmalardan birinde üç ve daha fazla sosyal medya hesabı olanların internet bağlantısı olmadan kendilerini üzgün ve öfkeli hissettikleri bildirilmiştir (Ozcan ve Bicen, 2016). Aynı çalışmada, katılımcılar teknolojinin eğitimlerinde önemli bir role sahip olduğunu, arkadaşlarıyla bilgi ve tecrübelerini paylaşmak amacıyla teknolojiyi kullandıklarını ifade etmişlerdir. Tipik gelişim gösteren ergenlerle yapılan PİK önleme ve müdahale çalışmalarına ise daha sık rastlanmaktadır (Erol, 2020; Erten Tatlı, 2020; Peker, 2013). Bu programlarda PİK’in kuramsal temelinden hareketle bilişsel-davranışçı yaklaşımların yanında insani değerler gibi farklı temellerin de kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışmada uygulanan programda da bilişsel-davranışçı terapinin temel kavram ve ilkeleri benimsenmiştir.

Teknolojinin Risklerini Önleme

Ergenlik döneminde yoğun merak duygusu, ergenlerin internette yaşlarına uygun olmayan içerikleri araştırmalarına neden olabilir. Ergenler için akran ilişkilerinin önemi artmakla birlikte ana-babaların desteği devam etmektedir. Özellikle teknoloji kullanımı konusunda ana-babaların ergenlere yol göstericiliği önemlidir. Alanyazında ana-baba aracılığı stratejileri olarak ele alınan kavram ana-babaların çocuklarının medya araçlarını kullanımı konusundaki tutum ve davranışlarını ifade etmektedir (Mendoza, 2009). Aracılık stratejileri, internet kullanımının risklerinin önlenmesi ve ondan fayda sağlanmasında ana-babaların tüm çabalarını kapsamaktadır (Warren, 2001).

Aracılık stratejilerinin türüne ilişkin yapılan çalışmalarda genellikle üç tür vurgulanmaktadır: kısıtlayıcı aracılık (zaman ya da belirli bir içeriğin izlenmesini engellemek için kural konması), aktif aracılık (izleme zamanında ya da sonrasında ana-babanın çocukla birlikte programların belirli yönlerini tartışma süreci) ve izleme (çocukların internet etkinliklerini sonradan izleme). Aracılık stratejilerinin kullanımının internet bağımlılığı ve siber zorbalığın azalması (Khurana ve diğerleri, 2015), riskli içeriklerle karşılaşmanın azalması ve internetin fırsatlarından daha fazla faydalanabilme (Livingstone ve diğerleri, 2017) ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Üstün yetenekli çocuklarda ise bu bulguları farklılaştıracı özelliklerin olduğu bilinmektedir. Örneğin, kısıtlayıcı aracılıkta, çeşitli filtre programları ya da şifreler anne babalar tarafından kullanılabilir. Ancak üstün yetenekli çocuklar, özellikleri gereği (Siegle, 2005), teknoloji kullanımındaki yaratıcılıkları ya da yetenekleriyle bu tür yazılımlardan ya da ailelerin aldığı tedbirlerden kaçabilirler. Bu da teknoloji kullanımına yönelik becerilerin uygun olmayan biçimde kullanımı anlamına gelebilir.

Alanyazında İnternetin siber zorbalık (Nedim-Bal ve Kahraman, 2015; Peker, 2013, Tamer, 2014; Tanrıku, 2013) ve PİK (Probiez ve Gałuszka, 2020; Uzunpınar ve Atalan Ergin, 2019) gibi risklerini önlemeye yönelik çalışmaların bulunduğu görölmektedir. Ancak bu çalışmaların üstün yetenekli ergenlerde etkililiğini değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Üstün yetenekli ergenler daha önce belirtildiği gibi bilişsel, sosyal ve duygusal özellikleri açasından tipik gelişim gösteren akranlarından farklılaşan özelliklere sahiplerdir. Bu özellikler, önleme ve müdahaleye yönelik çalışmaların onlar için ayrıca değerlendirilmesini gerekli kılabılır.

Bu çalışmada uygulanan program, bilişsel-davranışçı yaklaşım temelinde ve yaratıcı drama yöntem ve teknikleri kullanılarak hazırlanmıştır. PİK'in kavramsallaştırılması ve yapılandırılmasında yol gösterici modeli sunan Davis (2001), modelini bilişsel kuramın çalışmalarından hareketle oluşturmuştur. PİK, bilişsel, davranışsal ve duygusal öğelerden kaynaklanabilen ya da bu öğelerde bozulmalara yol ačan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Örneđin sosyal izolasyon PİK'in bir nedeni olabilir, ayrıca PİK düzeyi yüksek kişiler sosyal izolasyonu tercih edebilmektedir. Biliřsel davranışçı yaklaşımla yapılandırılmış bir tedavinin temelinde olumsuz düşüncelerin yerine daha işlevsel olanların yerleştirilmesi bulunmaktadır (Beck, 2002). Bu süreç hem bilişsel hem de davranışsal müdahaleleri içerebilir.

Yaratıcı drama ise doğaçlama, rol oynama vb. tekniklerinden yararlanılarak bir grup çalışması içinde bireylerin, bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman soyut bir kavramı ya da bir davranışı, eski bilişsel örüntülerinin yeniden gözden geçirildiği oyunsu süreçlerle anlamlandırılması ve canlandırılması olarak tanımlanmaktadır (San, 1996). Bir başka ifade ile yaratıcı drama, bir grubu oluşturan üyelerin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak bir amacın, düşüncenin, doğaçlama, rol oynama (rol alma) vd. tekniklerden yararlanarak canlandırılmasıdır. Bu canlandırma süreçleri deneyimli bir

öğretmen eşliğinde yürütülürken kendiliğindenliğe (spontaniteye), şimdi ve burada ilkesine, -mış gibi yapmaya dayalıdır (Adıgüzel, 2019, s. 73). Yaratıcı drama, katılımcıların güvenli bir ortamda duygusal açıdan rahatlamalarına olanak verirken beceri geliştirmelerine, sosyalleşmelerine de fırsat sağlamaktadır (Akfırat, 2006). Yaratıcı drama sürecinde yapılan çalışmalarla ele alınan yaşantılarda kişi, problemi belirleme, uygun çözüme karar verme becerilerini de geliştirerek motivasyon, düşünme ve problem çözmeyle birlikte bilişsel ve duyuşsal alanı harekete geçirmektedir (Peter, 1994; akt. Gündoğdu ve Adıgüzel, 2016). Bilişsel ve duyuşsal alanların bir arada kullanılması ise programların etkililiğine katkı sunmaktadır. Yaratıcı drama bireye, olayların ve bunların sonucu olan davranışların günlük yaşamdaki bir modelini deneyimlemesi için fırsat oluşturmaktadır. Bu yolla birey, günlük yaşamda deneyimlemekten kaçındığı durumlarla yüzleşebilir, ayrıca olumsuz düşüncelerinin farkına varabilir ve onları düzenlemesine olanak verecek yaşantı fırsatına sahip olabilir.

Bilişsel davranışçı tedavi modeli; rol oynama ile kişilere bilişlerini test etmeleri için fırsat sağlar, şimdi ve burada yaklaşımını esas alır, yapılandırılmış bir yöntem sunar. Süreçte kişinin katkıları teşvik edilir ve değer odaklıdır. Bilgi şeffaf bir şekilde paylaşılır ve kolektif bir akılla, iş birliği ile yaşantılar paylaşılır. Pratik, kısa süreli, sonuç alıcı, beceri geliştirmeye yönelik bir müdahaledir (Türkçapar, 2018). Bilişsel davranışçı tedavide temel alınan olumsuz düşüncelerin ve bilişsel çarpıtmaların farkına varılması, onların yerine işlevsel düşüncelerin konulması sürecinde yaratıcı dramının yöntem ve tekniklerinin kullanılmasının katılımcıların farkındalıklarını arttıracığı düşünülmektedir. Yaratıcı dramının sağladığı yaparak ve yaşayarak öğrenme süreci ve yaşantısal fırsatlar ile davranışsal deneyimler, bilişsel davranışçı yaklaşımı destekler nitelikte görünmektedir. Uygulanan programdaki etkinliklerin bilişsel davranışçı model temelinde ve yaratıcı drama yöntem ve teknikleriyle birlikte ele alınması, programın üstün yetenekli ergenlerde PİK'i azaltmada güçlü bir önleme- müdahale çalışması olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Türkiye'deki alanyazında üstün yetenekliler ve PİK'in bir arada ele alındığı çalışmaların sayıca az olduğu görülmektedir. Tipik gelişim gösteren ergenlerle yürütülen önleme ve müdahale çalışmaları bulunmaktadır. Ancak üstün yetenekli ergenlerin sahip oldukları özellikler onları diğer akranlarından farklılaştırmaktadır. Bu nedenle halihazırda var olan programların onlar için değerlendirilmesi ya da onlar için özel programların geliştirilmesi önemlidir. Yapılan alanyazın taramasında bu alanda bir müdahale çalışması göze çarpmamıştır. Bu çalışmanın amacı PİK için geliştirilmiş bir müdahale programının etkililiğinin (Uzunpınar ve Atalan Ergin, 2019) üstün yetenekli çocuklarda da test edilmesidir. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- (1) Deney ve kontrol gruplarının siber mağduriyet, siber zorbalık, PİK ve internet kullanımında anne baba aracılığı **ön-test** puanları arasında anlamlı fark var mıdır?
- (2) Kontrol grubunun siber mağduriyet, siber zorbalık, PİK ve internet kullanımında anne baba aracılığı ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?
- (3) Deney grubunun siber mağduriyet, siber zorbalık, PİK ve internet kullanımında anne baba aracılığı ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?
- (4) Deney ve kontrol gruplarının siber mağduriyet, siber zorbalık, PİK ve internet kullanımında anne baba aracılığı son-test puanlarında anlamlı fark var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada, ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel deneysel desen kullanılmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2002). Yarı deneysel desenlerde ön test puanları bakımından eşleştirilmiş gruplarla çalışılmaktadır. Modelde rastlantısal olarak oluşturulmuş iki grup (deney ve kontrol grupları) yer almaktadır. Her iki gruptan da işlem öncesi (müdahale programından bir hafta önce) ve sonrasında (müdahale programından bir hafta sonra) veriler toplanmıştır. Deney grubuna PİK müdahale programı uygulanmıştır. Program Uzunpınar ve Atalan Ergin (2019) tarafından 11-15 yaş ergenler için geliştirilmiştir. Bilişsel davranışçı yaklaşım temelinde, yaratıcı drama yöntem ve tekniklerini içeren 45 dakikalık dört oturumdan oluşmaktadır. Çalışmada uygulanan araştırma modeli Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmanın modeli

	Müdahale program öncesi	İşlem	Müdahale program sonrası
Deney grubu	Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II	PİK müdahale Programı	Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II
	İşlevsel Olmayan İnternet Kullanımı Ölçeği		İşlevsel Olmayan İnternet Kullanımı Ölçeği
	İnternette Ana-Baba Aracılığı Ölçeği		İnternette Ana-Baba Aracılığı Ölçeği
Kontrol grubu	Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II	İşlem yok	Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II
	İşlevsel Olmayan İnternet Kullanımı Ölçeği		İşlevsel Olmayan İnternet Kullanımı Ölçeği
	İnternette Ana-Baba Aracılığı Ölçeği		İnternette Ana-Baba Aracılığı Ölçeği

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan, Ankara ilinde çeşitli bilim ve sanat merkezlerine devam eden 21 üstün yetenekli ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Deney grubunda 5 kız 4 erkek, kontrol grubunda ise 7 kız 5 erkek bulunmaktadır. Katılımcıların yaşları 9-12 arasındadır (M= 10.5, SD=.66) ve %42.8’i (N=9) dördüncü sınıfta, %57.1’si (N=12) beşinci sınıfta eğitim görmektedir. Teknolojik araçlara sahip olma oranlarına bakıldığında %54.2’sinin (N=13) bilgisayarını, %45.8’inin cep telefonu (N=11), %70.8’inin ise (N=17) tabletinin olduğu belirlenmiştir. İnternet kullanım amaçlarını sırasıyla oyun oynamak (%80), araştırma yapmak (%76), ders çalışmak (%72), müzik dinlemek (%64), film izlemek (%56), alışveriş yapmak (%8), mesajlaşmak (%36) ve sosyal medya kullanmak (%4) olarak belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

İşlevsel Olmayan İnternet Kullanımı Ölçeği (İÖİKÖ): Ergenlerin PİK düzeylerini öz bildirime dayalı değerlendirmeleri amacıyla Atalan Ergin (2018) tarafından geliştirilmiş 5’li Likert tipi (hiç doğru değil, çoğunlukla doğru, bazen doğru, bazen doğru değil, çoğunlukla doğru, tamamen doğru) 15 maddeden oluşan ölçek kullanılmıştır (Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .86 ve test tekrar test güvenilirlik katsayısı .82). Aşırı meşguliyet, duygu ayarlama ve sosyal ve akademik olumsuz sonuç olmak üzere 3 alt boyuttan oluşan ölçekte “Yaşadığım olumsuz olayları unutmak için internete

girerim”, “Evde, internete girebileceğim bir cihazı ele geçirmek için elimden geleni yaparım” ve “Üzgün, endişeli ya da sınırlı olduğum zamanlarda rahatlamak için internete girerim” gibi maddeler bulunmaktadır.

İnternette Ana-Baba Aracılığı Ölçeği-Ergen Formu: Ergenlerin internet kullanımı için ana-baba aracılığı stratejilerini değerlendirmek amacıyla Atalan Ergin ve Kapçı (2019) tarafından geliştirilen 5’li Likert tipi (hiçbir zaman, seyrek, yarı yarıya, çok sık, her zaman), 20 maddeden oluşan ölçek kullanılmıştır (Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .95 ve test tekrar test güvenilirlik katsayısı .82). Kontrol/kısıtlama, aktif aracılık ve izleme olmak üzere 3 alt boyuttan oluşan ölçekte “İnternette hangi oyunları oynadığımı izler”, “Kişisel bilgilerimi internette paylaşmadan önce ona söylememi ya da göstermemi ister” ve “Tanımadığım kişilerle görüntülü görüşme yapıp yapmadığımı kontrol eder” gibi maddeler bulunmaktadır.

Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II (RCBI-II): Siber mağduriyet ve siberzorbalık Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından geliştirilen ve Topçu ve Erdur-Baker (2018) tarafından revizyonu yapılan Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II ile ölçülmüştür (Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .69). Ölçek, katılımcıların siber zorbalıkta bulunma ve maruz kalma davranışlarını iki ayrı bölümde ölçen 4’lü Likert tipi (asla, bir kez, birkaç kez, üç ya da daha fazla) 10 sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın etik kurul izni Uluslararası Final Üniversitesi’nden 100/050/REK02 referans sayısı ile alınmıştır. Programın uygulanması ve verilerin toplanması 2019-2020 eğitim-öğretim yılı kasım ve aralık aylarında gerçekleştirilmiştir. Programın uygulanmasından önce ön-test verileri tüm ergenlerden toplanmıştır. Sonrasında ergenler deney ve kontrol gruplarına seçkisiz olarak atanmıştır. Ardından deney grubunda yer alan ergenlere uygulama öncesinde programla ilgili bilgi verilmiştir. Çalışmaya katılımın gönüllü olduğu ve istedikleri anda programı bırakabilecekleri vurgulanmıştır. Deney grubu ile belirlenen gün ve saatlerde 45’er dakikalık dört oturum PİK müdahale programının uygulaması gerçekleştirilmiştir. Üstün yetenekli ergenlerle yürütülen çalışmada 45+45 olarak bir günde iki oturum yapılmıştır. Oturumların tamamı iki günde tamamlanmıştır.

Kontrol grubu ise bekleme listesine alınmıştır. Deney ve kontrol grubuna alınan öğrencilerin tamamı süreci tamamlamışlardır. Son-test uygulamaları programın tamamlandığı gün kontrol grubunun da katıldığı bir oturumda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ele alınan değişkenler bireylerin ruhsal sağlıkları ile ilişkilidir. Deneysel çalışmalarda bekleme listesine alınan bireylerin ruhsal sağlıklarının bundan etkilenme düzeyinin en aza indirilmesi gerekmektedir (Elliott ve Brown, 2002). Bu nedenle araştırmanın verilerinin toplanmasının hemen sonrasında kontrol grubuna da aynı müdahale programı ocak ayı içerisinde uygulanmıştır.

İşlem-Eğitim Programının Uygulanması

Bu çalışmada uygulanan PİK müdahale programı 45’er dakikalık dört oturumdan oluşmaktadır. Oturumların başlıkları birinci oturum “Tanışma ve teknolojik cihazlar”, ikinci oturum “İnternet kullanıyor muyum?”, üçüncü oturum “İnternetin etkileri” ve son oturum “İnternet yerine” olarak belirlenmiştir.

Birinci oturum, grubun uyumunun sağlanması, teknolojik cihaz ve internet ilişkisinin kurulması ve öğrencilerin internetin yaşamlarındaki yerine ilişkin farkındalık kazanmalarını sağlayacak çalışmaları içermektedir. İkinci oturum, internet kullanımının faydaları, zararları ve işlevsel kullanım özelliklerine ilişkin farkındalık çalışmalarından oluşmaktadır. Üçüncü oturum, internetin aşırı kullanımının yaşamlarının farklı alanlarına olumsuz etkileri, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile bağımlılığa giden yoldaki basamaklara ilişkin farkındalık etkinliklerini içermektedir. Dördüncü oturum, internet kullanımına alternatif etkinlikler yaratma ve zaman yönetimi becerilerinin geliştirilmesini amaçlayan çalışmalardan oluşmaktadır.

Eğitim programı bilişsel davranışçı yaklaşım temelinde yaratıcı drama yöntemiyle oluşturulmuştur. Oturumlarda beyin fırtınası, tartışma, soru- cevap, istasyon gibi farklı öğretim teknikleri kullanılmış olup; donuk imge, dedikodu halkası, küçük grupla doğaçlama-rol oynama, eş zamanlı doğaçlama, yaşamda bir gün, rol değiştirme, eğitmenin rolde olması, fragman gibi yaratıcı drama tekniklerinden yararlanılmıştır(Adıgüzel, 2019). Kullanılan teknikler oturumlardaki kazanımlara uygun olarak seçilmiş ve uygulamada süreç zenginleştirilmiştir. Programın uygulanması bilişsel davranışçı terapi alanında eğitimi ve yaratıcı drama lideri/eğitmeni olan araştırmanın ikinci yazarı tarafından gerçekteştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS 25.0 paket programından yararlanılmıştır. Parametrik olmayan testler parametrik testlerin varsayımlarının karşılanmadığı durumlarda tercih edilmektedir (Kalaycı, 2010). Çalışmanın deney ve kontrol gruplarındaki katılımcı sayısı 30 kişiden az olduğu için örneklem büyüklüğu parametrik testlere uygun görülmemiştir. Bu nedenle araştırmada parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. Deney ve kontrol grubunun puanlarının karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi ile ön-test ve son-test puanlarının karşılaştırılmasında Wilcoxon işaretsiz sıralar testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2009).

Bulgular

Bu bölümde öncelikle araştırmada incelenen değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma puanları, deney ve kontrol gruplarında ön-test/son-test puanları temelinde sunulmuştur. Ardından yapılan müdahalenin etkililiğinin değerlendirilmesine yönelik bulgular verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması deney grubu için 10.67 (SS= .70) ve kontrol grubu için ise 10.42 (SS=.66) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların cinsiyetlerinin dağılımına bakıldığında deney grubunun %44.4'ü (N=4) kız ve % 55.6'sı (N=5) erkek, kontrol grubunun %58.3'ü (N=7) kız ve %41.7'si (N=5) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada yer alan değişkenlerin ortalama ve standart sapma puanları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Değişkenlerin ortalama ve standart sapma puanları

Değişken	Ön-test		Son-test		Deney grubu		Kontrol grubu	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS
Siber mağduriyet	11.19	1.69	10.85	1.59	11.44	1.58	11.00	1.80
Siber zorbalık	10.61	1.20	10.55	1.14	10.44	1.01	10.75	1.35
Problemlili internet kullanımı (PİK)	23.23	7.89	22.23	7.32	25.55	8.54	21.50	7.25
PİK aşırı meşguliyet	12.95	4.14	12.33	3.99	13.55	4.12	12.50	4.27
PİK duygu ayarlama	5.61	3.41	5.42	3.21	7.11	4.28	4.50	2.15
PİK olumsuz sonuç	4.66	1.15	4.47	0.81	4.88	0.48	4.50	0.90
Anne baba aracılığı (ABA)	59.47	22.06	56.19	21.31	60.77	23.52	58.50	21.91
ABA kontrol/kısıtlama	32.57	13.85	31.28	13.83	33.00	15.62	32.25	13.07
ABA aktif aracılık	16.80	5.71	16.80	5.56	16.88	6.03	16.75	5.73
ABA izleme	10.09	5.42	10.28	5.06	10.88	6.23	9.50	4.92

** p<0.01 ,* p<0.05

Program öncesinde deney ve kontrol gruplarının siber mağduriyet, siber zorbalık, PİK ve internet kullanımında anne baba aracılığı düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Deney ve kontrol grubunun ön-test puanlarının karşılaştırılması

Değişken	Düzye	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Siber mağduriyet	Deney	9	11.17	100.50	52.50	.89
	Kontrol	12	10.88	130.50		
Siber zorbalık	Deney	9	9.56	76.50	40.50	.40
	Kontrol	12	11.13	133.50		
Problemlili internet kullanımı (PİK)	Deney	9	12.50	112.50	40.50	.32
	Kontrol	12	9.88	118.50		
PİK aşırı meşguliyet	Deney	9	11.50	103.50	49.50	.74
	Kontrol	12	10.63	127.50		
PİK duygu ayarlama	Deney	9	13.33	120.00	33.00	.12
	Kontrol	12	9.25	111.00		
PİK olumsuz sonuç	Deney	9	11.17	100.50	52.50	.89
	Kontrol	12	10.88	130.50		
Anne baba aracılığı (ABA)	Deney	9	11.00	99.00	54.00	1.00
	Kontrol	12	11.00	132.00		
ABA Kontrol/kısıtlama	Deney	9	11.00	99.00	54.00	1.00
	Kontrol	12	11.00	132.00		
ABA aktif aracılık	Deney	9	11.33	102.00	51.00	.83
	Kontrol	12	10.75	129.00		
ABA izleme	Deney	9	12.50	112.50	40.50	.34
	Kontrol	12	9.88			

Tablo 3'te sunulan verilere göre deney ve kontrol gruplarının siber mağduriyet, siber zorbalık, PİK (ve alt boyutları) ve internet kullanımında ana-baba aracılığı (ve alt boyutları) ön-test puanları arasında anlamlı fark olmadığı görölmektedir.

Herhangi bir işlem yapılmayan kontrol grubunun ön-test ve son-test puanları karşılaştırılarak sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Kontrol grubunun ön-test ve son-test puanlarının karşılaştırılması

Değişken	Son-test-Ön-test	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	p
Siber mağduriyet	Negatif sıra	2	4.75	9.50	-.768	.44
	Pozitif sıra	5	3.70	18.50		
	Eşit	5				
Siber zorbalık	Negatif sıra	3	4.00	12.00	-.343	.73
	Pozitif sıra	4	4.00	16.00		
	Eşit	5				
Problemlı internet kullanımı (PİK)	Negatif sıra	5	6.20	31.00	-.629	.52
	Pozitif sıra	7	6.71	47.00		
	Eşit	0				
PİK aşırı meşguliyet	Negatif sıra	5	6.20	31.00	-.629	.52
	Pozitif sıra	7	6.71	47.00		
	Eşit	0				
PİK duygu ayarlama	Negatif sıra	4	4.25	17.00	-.513	.60
	Pozitif sıra	3	3.67	11.00		
	Eşit	5				
PİK olumsuz sonuç	Negatif sıra	2	2.00	4.00	-.378	.70
	Pozitif sıra	2	3.00	6.00		
	Eşit	8				
Anne baba aracılığı (ABA)	Negatif sıra	3	8.00	24.00	-.801	.42
	Pozitif sıra	8	5.25	42.00		
	Eşit	1				
ABA Kontrol/kısıtlama	Negatif sıra	4	7.00	28.00	-.864	.38
	Pozitif sıra	8	6.25	50.00		
	Eşit	0				
ABA aktif aracılık	Negatif sıra	6	6.50	39.00	.000	1.00
	Pozitif sıra	6	6.50	39.00		
	Eşit	0				
ABA izleme	Negatif sıra	4	5.38	21.50	-1.376	.16
	Pozitif sıra	8	7.06	56.50		
	Eşit	0				

Yapılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçlarına göre kontrol grubunun ön-test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görölmüştür.

Uygulanan eğitim programının ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı farkı sağlayıp sağlamadığını belirlemek, başka bir deyişle deney grubunun ön-test ve son-test puanlarının karşılaştırmak amacıyla Wilcoxon işaretli sıralar testi uygulanmıştır. Deney grubu için karşılaştırma sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Deney grubunun ön-test ve son-test puanlarının karşılaştırılması

Değişken	Son-test-Ön-test	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z*	p
Siber mağduriyet	Negatif sıra	3	4.00	12.00	- 1.219	.22
	Pozitif sıra	2	1.50	3.00		
	Eşit	4				
Siber zorbalık	Negatif sıra	2	2.00	4.00	-.535	.59
	Pozitif sıra	1	2.00	2.00		
	Eşit	5				
Problemlili internet kullanımı (PİK)	Negatif sıra	6	6.00	36.00	-1.611	.10
	Pozitif sıra	3	3.00	9.00		
	Eşit	0				
PİK aşırı meşguliyet	Negatif sıra	5	3.90	19.50	-1.913	.05
	Pozitif sıra	1	1.50	1.50		
	Eşit	3				
PİK duygu ayarlama	Negatif sıra	4	3.38	13.50	-.632	.52
	Pozitif sıra	2	3.75	7.50		
	Eşit	3				
PİK olumsuz sonuç	Negatif sıra	3	2.00	6.00	-1.633	.10
	Pozitif sıra	0	0.00	0.00		
	Eşit	6				
Anne baba aracılığı (ABA)	Negatif sıra	7	5.07	35.50	-1.453	.12
	Pozitif sıra	2	4.75	9.50		
	Eşit	0				
ABA Kontrol/kısıtlama	Negatif sıra	6	4.67	28.00	-1.409	.15
	Pozitif sıra	2	4.00	8.00		
	Eşit	1				
ABA aktif aracılık	Negatif sıra	4	4.75	19.00	-.144	.88
	Pozitif sıra	4	4.25	17.00		
	Eşit	1				
ABA izleme	Negatif sıra	4	4.25	17.00	-.141	.88
	Pozitif sıra	4	4.75	19.00		
	Eşit	1				

*Negatif sıralar temeline dayanır.

Tablo 5’te yer alan sonuçlara göre uygulanan program sonrasında deney grubunun siber mağduriyet, siber zorbalık, toplam PİK puanı, PİK duygu ayarlama ve olumsuz sonuç boyutları ile internet kullanımında ana-baba aracılığı ve alt boyutları üzerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ancak katılımcıların PİK aşırı meşguliyet alt boyutu ortanca puanı müdahale programı öncesinde 12.00 iken müdahale programı sonrasında 10.00 olarak bulunmuştur.

Uygulanan eğitim programının deney ve kontrol grubu puanları arasında anlamlı farka neden olup olmadığını belirlemek amacıyla her iki grubun son-test puanlarının karşılaştırılması amacıyla Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Karşılaştırma sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Deney ve kontrol grubunun son-test puanlarının karşılaştırılması

Değişken	Düzey	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Siber mağduriyet	Deney	9	9.72	87.50	42.50	.36
	Kontrol	12	11.96	143.50		
Siber zorbalık	Deney	9	8.75	70.00	34.00	.18
	Kontrol	12	11.67	140.00		
Problemlı İnternet kullanımı (PİK)	Deney	9	11.67	105.00	48.00	.66
	Kontrol	12	10.50	126.00		
PİK aşırı meşgüliyet	Deney	9	10.06	90.50	45.50	.54
	Kontrol	12	11.71	140.50		
PİK duygu ayarlama	Deney	9	14.17	127.50	25.50*	.02
	Kontrol	12	8.63	103.50		
PİK olumsuz sonuç	Deney	9	10.44	94.00	49.00	.68
	Kontrol	12	11.42	137.00		
Anne baba aracılığı (ABA)	Deney	9	9.00	81.00	36.00	.20
	Kontrol	12	12.50	150.00		
ABA Kontrol/kısıtlama	Deney	9	9.39	84.50	39.50	.30
	Kontrol	12	12.21	146.50		
ABA aktif aracılık	Deney	9	10.50	94.50	49.50	.74
	Kontrol	12	11.38	136.50		
ABA izleme	Deney	9	10.17	91.50	46.50	.59
	Kontrol	12	11.63	139.50		

** p< 0.01 , * p< 0.05

Analiz sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu siber mağduriyet, siber zorbalık PİK toplam puanı, PİK aşırı meşgüliyet boyutu, PİK olumsuz sonuç boyutu, anne baba aracılığı toplam puanı ve alt boyutları aısından anlamlı farklılık göstermemektedir. Ancak deney grubunda PİK duygu ayarlama puanları kontrol grubundan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın amacı, üstün yetenekli ergenlerde PİK ve siber zorbalığın azaltılmasına yönelik bir müdahale programının etkililiğinin test edilmesidir. Yapılan analizler sonucunda müdahale programının, PİK aşırı meşgüliyet alt boyutu ile duygu ayarlama alt boyutlarında anlamlı farklılığa neden olduğu görülmüştür. Çalışmada uygulanan program 45'er dakikalık dört oturumdan oluşmaktadır. Programların etkililiği; programın süresi, sıklığı, katılımcı sayısı, program içeriği, uygulayıcı ve katılımcılarla etkileşim sıklığı ve hedef grubun yapısı ile ilişkilidir (Racey ve diğerleri, 2016). Bu çalışmada uygulanan programın bilişsel-davranışçı terapisinin ilk seansında açıklanması gereken temel kavram ve uygulamalarını içermesi (Beck, 2014), böylece ergenlerin sonraki oturumlarda buna ilişkin farkındalık geliştirmeleri amaçlanmıştır. Yaratıcı drama yöntem ve

teknikleri kullanılarak da katılımcılar ve uygulayıcı arasındaki etkileşimin artırılması amaçlanmıştır (Adıgüzel, 2006). Bunun yanında yaratıcı drama, günlük yaşam problemlerine ilişkin olası çözümlerin yaratıcı drama oturumları sırasında deneyimlenmesini sağlayarak katılımcıların problem davranışlarını azaltmada etkili olabilir (Üstündağ, 2002). Hem bilişsel davranışçı terapinin temel ilkelerinin hem de yaratıcı drama yöntem ve tekniklerinin kullanılması, ayrıca programın yalnızca program sürecinde sınırlı kalmayarak ev ödevleriyle de desteklenmesinin programın yoğunluğunu arttırdığı düşünülmektedir.

Tipik gelişim gösteren benzer yaş grubu ergenlerde aynı müdahale programı, PİK düzeyinin azalmasında etkili bulunurken ana-baba aracılık düzeyinin artışında etkili bulunmamıştır (Uzunpınar ve Atalan Ergin, 2019). PİK için oluşan bu farklılığın üstün yetenekli çocukların özelliklerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bilgi iletişim teknolojileri, üstün yetenekli ergenler için yeteneklerini ortalamanın üstünde sergileyebildikleri ve uğraşmaktan hoşlandıkları bir alandır (Siegle, 2004). Tipik gelişim gösteren çocuklar, interneti daha çok sosyal medya kullanmak, çevrimiçi oyunlar izlemek ve oynamak, fotoğraf ve video paylaşmak amacıyla kullanmaktadırlar (Atalan Ergin, 2018). Bilgisayar programlama ve teknoloji tüketimi ise üstün yetenekli çocukların biliş ihtiyacı ve teknoloji alanında yeteneklilik özelliklerini karşılamada ve onların internet kullanımında temel neden olabilir. Bu durum interneti onlar için normal akranlarına kıyasla daha vazgeçilmez bir unsur kılabilir.

Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan PİK müdahale programının deney grubunda aşırı meşguliyet puanlarında anlamlı düşüşü sağladığı görülmüştür. Uygulanan programın etkinlikleri bilişsel ve davranışsal müdahaleleri içermektedir. Örneğin internet kullanım özellikleri konusunda farkındalık sağlama bilişsel müdahale; internet kullanımına alternatif etkinlikler yaratarak zamanı planlama davranışsal müdahale olarak değerlendirilebilir. Aşırı meşguliyet alt boyutu hem bilişsel hem de davranışsal meşguliyeti içermektedir. Bu bulguya göre, uygulanan etkinliklerin internet kullanım süresini azaltma ve internet yokken onun üzerine düşünme konusunda farkındalık ve değişim sağladığı belirtilebilir. Ancak program, deney grubunun duygu ayarlama ve internet kullanımının olumsuz sonuçları ön-test son-test puanları üzerinde farklılık sağlamamıştır. Duygu ayarlama, olumsuz duygularla baş etmek için internetin kullanımını ifade etmektedir. Üstün yetenekli çocukların tipik gelişim gösteren akranlarına göre duygusal duyarlılıkları (Ackerman, 1997) ve sosyal dışlanma yaşama ihtimalleri fazladır (Jost, 2006). Bu durum onların yoğun duygusal duyarlılıklarını düzenlemede işe yarayacak akran ilişkilerinin dahil olduğu etkinlikler konusunda sınırlılık yaşamalarına neden olabilir. Sonuç olarak ise duygu ayarlama normal akranlarına göre internete daha fazla bağımlı kalabilirler.

İnternet kullanımının olumsuz sonuçları alt boyutu deney grubunun ön test ve son test puanlarında farklılaşmamıştır. Bu boyut, akademik ve sosyal alanlarda olumsuz çıktıları ifade etmektedir. Dikkat çeken bir nokta, aynı ölçeğin kullanıldığı bir başka çalışmanın sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, üstün yetenekli ergenlerin internetin olumsuz sonuçlarını ($\bar{x}=4.66$, $SS=1.15$) tipik gelişim gösteren akranlarından ($\bar{x}=6.68$, $SS=3.37$) daha az rapor etmiş olmalarıdır (Uzunpınar ve Atalan Ergin, 2019). Bu durum onların internet kullanımının akademik ve sosyal alanda olumsuz etkisini daha az yaşadıklarına ya da bu olumsuz etkiyi daha azmış gibi algıladıklarına işaret edebilir. Bu çalışma kapsamında değerlendirilen üstün yetenekli ergenlerin interneti kullanım amaçları sırasıyla oyun, araştırma ve derstir. Tipik gelişim gösteren akranlarında ise bu sıralama sosyal medya kullanımı, oyun ve ders olarak değişmektedir (Atalan Ergin, 2018). Bu sonuçlar, üstün yeteneklilerde

üst bilişsel becerilerin ve biliş ihtiyacının öneminin internet kullanımlarında da ön plana çıkması ile ilişkilendirilebilir. Kullanım amacının işlevselliği ise onların internetin olumsuz sonuçları ile daha az karşılaşmaları ve bunu değiştirmek için daha az çaba sarf etmiş olmalarıyla açıklanabilir.

Duygu ayarlama puanlarının deney ve kontrol grupları son test puanlarının karşılaştırılmasında, deney grubunun puanlarının kontrol grubundakilerden anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir. Ön test puanlarıyla kıyaslandığında kontrol grubunda duygu ayarlama puanlarında biraz düşüş olduğu, deney grubunda ise biraz yükselmenin olduğu görülmüştür. Ergenlik hızlı değişimleri içeren bir dönemdir. Bu dönemde bireysel ve sosyal faktörlerden kaynaklanan tüm değişimlerin etkisini kontrol etmek araştırmalar kapsamında zaman zaman mümkün olamamaktadır. Gruplar içi ön-test ve son-test puanlarında istatistiksel olarak anlamlı görülmeyen bu farklılık, deney grubunda az miktarda yükselme ve kontrol grubunda az miktarda düşüşle gruplar arasında anlamlı hale gelmiş olabilir.

Hem üstün yeteneklilerle gerçekleştirilen bu çalışmada hem de aynı programın tipik gelişim gösteren akranları ile yapılan çalışmasında (Uzunpınar ve Atalan Ergin, 2018) programın ana-baba aracılığı stratejileri üzerinde etkisi görülmemiştir. Ana-baba aracılığı anne babaların çocuklarının internet kullanımına ilişkin tutumları ile ilgilidir. Özellikle yurt içi alanyazında bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Programın iki farklı yolla ana-baba aracılığı stratejilerini etkileyeceği varsayılmıştır. İlk varsayım çocuklara uygulanan programın dolaylı yollarla anne babaların aracılık stratejilerini kullanmaları ya da daha etkin biçimde uygulamalarının sağlamasıdır. İkinci varsayım ise çocukların elde ettikleri bilgiler sonucunda anne babalarının uyguladıkları aracılık stratejilerini daha olumlu değerlendirmelerini sağlamak yönündedir. Sonuçlar iki yolla da aracılık stratejilerine ilişkin değişimin sağlanamadığını düşündürmektedir. Doğrudan anne babalarla çalışılacak aracılık stratejilerinin uygulanması konusunda bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik çalışmaların bu konuda etkili olacağı düşünölmektedir.

Siber zorbalık yaşantısının bildirilmesi, başa çıkmada önemli bir adımdır. Ancak araştırmalar, çocuk ve ergenlerin bildirimde bulunmaya karşı dirençli olduğunu ortaya koymaktadır (Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2006). Bunun nedenleri arasında; bildirimde bulunmanın ortaya çıkaracağı sonuçlar, anne babanın aşırı tepkisinden korkma, öğretmenlere duyulan güvensizlik, erkek öğrencilerin bir yetiştikenden ya da akranlarından yardım istemeyi zayıflık olarak değerlendirmeleri gösterilmektedir (Connolly, 2018). Bu çalışmada siber zorbalık yaşantılarına ilişkin doğrudan bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Yaratıcı drama etkinliklerinin sunmuş olduğu etkileşim olanaklarına karşın, eğitim sürecinin görece kısa olması çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kendilerini açmaları önünde bir engel oluşturmuş olabilir.

Teknoloji, günümüzde yaşamımızdan çıkartılması mümkün görünmeyen, yararlı olduğu kadar riskleri de içeren bir araçtır. Üstün yetenekliler için teknoloji, yaratıcılıklarını, biliş ihtiyaçlarını, meraklarını uygun yollarda değerlendirmeleri ve internetin risklerinden uzak kalmalarını sağlanması açısından önemlidir. Üstün yeteneklilerin interneti kullanım amaçları değerlendirildiğinde, internetin riskleri onlar için uzak bir ihtimal gibi değerlendirilir. Ancak yaratıcılıklarını, dikkatlerini ve meraklarını internetin risklerine yöneltmeleri, onları tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha büyük sorunlarla karşılaştırabilir. Alanyazında üstün yetenek ve teknoloji kullanımı ile ilgili yapılmış araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bu konuda alanyazının geliştirilmesi önerilmektedir. Teknoloji kullanımı konusunda üstün yetenekli ergenlerin tipik gelişim gösteren akranlarından farklılaşan ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik çalışmalar, onlara sunulan hizmetlerin yapılandırılmasında yararlı olabilir. Bu çalışmada PİK'in aşırı meşguliyet alt boyutu puanlarında anlamlı düşüş olduğu

belirlenmiştir. Çalışmada uygulanan program, özellikle internetle aşırı meşguliyet belirtileri yüksek olan ergenlerle yapılacak çalışmalarda etkili biçimde kullanılabilir. İleri araştırmalarda geliştirilecek programlarda duygu düzenleme, sosyal ve akademik olumsuz belirtilerini azaltacak etkinliklerin yapılandırılması önerilebilir. Bu çalışmanın bir başka sınırlılığı, izleme çalışmasının yapılmamış olmasıdır. Bilişsel davranışçı müdahaleler, izleme çalışmalarında etkilidir. Bu nedenle ileri araştırmalarda, izleme çalışmasına yer verilmesi önerilmektedir. Üstün yetenekli ergenlerin internetin ve teknolojinin risklerinden korunmaları ve fırsatlarıyla karşılaşmalarının sağlanması, onların teknolojiyi kullanım yetenekleri düşünüldüğünde önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada incelenen değişkenler dışında teknoloji kullanımı ile ilgili olumsuz özellikleri içeren; gelişmeleri kaçırma korkusu, internet bağımlılığı gibi olguların hem betimsel hem de önleme ve müdahale hizmetleri kapsamında çalışılması önerilmektedir. İnternetin olumsuz kullanım özelliklerinin azaltılmasıyla birlikte, etkili kullanım özelliklerinin de geliştirilmesi önemlidir. Bu amaçla kodlama ve Web 2.0 teknolojilerinin kullanımının öğretimi vb. üstün yetenekli ergenlerin teknoloji kullanımlarını etkili kılabilir. Bu çalışmada ana-baba aracılığı stratejileri puanlarında değişim görülmemiştir. Bu konuda doğrudan alan uzmanlarının, ana-babaların ve eğitimcilerle yapılacak çalışmaların etkili olabileceği düşünülmektedir. Böylece eğitimcilerin ve anne babaların uygun yaklaşımlarla, üstün yetenekli çocukların teknolojiyi kendilerini ifade etmek ve yeteneklerini geliştirmek amacıyla işlevsel biçimde kullanmalarını desteklemesi sağlanabilir.

Kaynakça

- Ackerman, C. M. (1997). Identifying gifted adolescents using personality characteristics: Dabrowski's overexcitabilities. *Roeper Review*, 19(4), 229-236.
- Adıgüzel, Ö. (2006). Yaratıcı drama kavramı, bileşenleri ve aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 17-30.
- Adıgüzel, Ö. (2019). *Eğitimde yaratıcı drama*. (3.Basım). Yapı Kredi Yayınları.
- Atalan Ergin, D. (2018). *Ergenlerde bağlanma, ana baba aracılığı ve dürtüsellüğün problemlili İnternet kullanımı ile akademik başarıya etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Beck, A. T. (Ed.). (1979). *Cognitive therapy of depression*. Guilford press.
- Beck, J. S. (2014). *Bilişsel davranışçı terapi: Temelleri ve ötesi*. (Çev. Ed. Muzaffer Şahin) Nobel Akademik Yayıncılık
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (10. Baskı) Ankara: Pegem A Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2012). *Örnekleme yöntemleri*. <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>
- Cacioppo, J. T., & Petty, R. E. (1982). The need for cognition. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 42(1), 116-131.
- Caplan, S. E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18(5), 553-575.
- Ceyhan, E. (2016). *İnternet bağımlılığının bağlanma stilleri ve duygu düzenlemeyle ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Connolly, J. P. (2018). Exploring the factors influencing gifted adolescents' resistance to report experiences of cyberbullying behavior: Toward an improved Understanding. *Journal for the Education of the Gifted*, 41(2), 136-159.
- Elliott, S. A., & Brown, J. S. L. (2002). What are we doing to waiting list controls?. *Behaviour research and therapy*, 40(9), 1047-1052. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(01\)00082-1](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(01)00082-1)
- Erdur-Baker, Ö., ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Edu-*

cational Research (EJER), 27, 31-42.

- Ergin, D. A. (2018) Problematic internet usage: Why and how often do adolescents use internet?. *International Journal of Arts and Social Science*, 1(3), 46-55.
- Ergin, D. A., ve Kapçı, E. G. (2019) İnternette ana-baba aracılığı ölçęđi ergen ve ana-baba formlarının Türk Örnekleminde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 10(2), 117-132.
- Erten Tatlı, C. (2020). *Lise öğrencilerine yönelik problemlı internet kullanımı (Pik) müdahale programı*. (Ed. Zeynep Hamamcı, Fulya Türk). Geçmişten Günümüze Bilişsel Davranışçı Terapi Uygulamaları. PegemA Yayıncılık.
- Erol, B. (2020). *Problemlı internet kullanımını azaltma programı PİKAP*. Pegem Akademi Doi: 10.14527/9786257228084
- Furnham, A., & Thorne, J. D. (2013). Need for cognition. *Journal of Individual Differences*, 34, 230-240.
- González-Cabrera, J., Tourón, J., Machimbarrena, J. M., Gutiérrez-Ortega, M., Álvarez- Bardón, A., & Garaigordobil, M. (2019). Cyberbullying in gifted students: Prevalence and psychological wellbeing in a Spanish sample. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(12), 2173.
- Gündoğdu, R., ve Adıgüzel, Ö. (2016). Stres ve yaratıcı drama: Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışma. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 11(1), 45-70. doi: 10.21612/yader.2016.004
- Hargrove, K. (2010). Stop school bullying: A tale of two girls. *Gifted child today*, 33(4), 39–40.
- Hinduja, S. & Patchin, J.W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206–221.
- Huan, V. S., Ang, R. P. & Chye, S. (2014). Loneliness and shyness in adolescent problematic internet users: the role of social anxiety. *Child & Youth Care Forum*, 43(5). Springer US.
- Jost, M. (2006). *İleri zekâlı çocukları tespit etmek ve desteklemek*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (5. Basım). Asil Yayın Dağıtım.
- Khurana, A., Bleakly, A., Jordan, A.B. & Romer, D. (2015). The protective effects of parental monitoring and internet restriction on adolescents' risk of online harassment. *Journal of Youth Adolescence*, 44(5),1039-1047.
- Kontostavlou, E. Z., & Drigas, A. S. (2019). The Use of information and communications technology (ICT) in gifted students. *International Journal of Recent Contributions from Engineering, Science & IT (iJES)*, 7(2), 60-67.
- Li, D., Zhou, Y., Li, X. & Zhou, Z. (2016). Perceived school climate and adolescent internet addiction: The mediating role of deviant peer affiliation and the moderating role of effortful control. *Computers in Human Behavior*, 60, 54-61.
- Lin, Y. H. & Gau, S. S. F. (2013). Association between morningness–eveningness and the severity of compulsive Internet use: the moderating role of gender and parenting style. *Sleep medicine*, 14(12), 1398-1404.
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A. & Folkvord, F. (2017). Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal of Communication*, 67(1), 82-105.
- Mendoza, K. (2009). Surveying parental mediation: Connections, challenges, and questions for media literacy. *Journal of Media literacy Education*, 1, 28-41.
- Mitchell, M. S. (2011). *Cyberbullying and academic achievement: Research into the rates of incidence, knowledge of consequences, and behavioral patterns of cyberbullying* (Unpublished doctoral dissertation). University of Connecticut, Storrs.
- Morelock, M. (1992). Giftedness: The view from within. *Understanding our gifted*, 4(3), 11-15.
- Nedim-Bal, P. & Kahraman, S., (2015). The effect of cyber bullying sensibility improvement group training program on gifted students. *Journal of Gifted Education Research*, 3(2), 48-57.
- Ozcan, D., & Bicen, H. (2016). Giftedness and technology. *Procedia Computer Science*, 102, 630-634.

- Önalın Akfırat, F. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama . *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1 (1) , 39-58.
- Peker, A., (2013). *İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemlı internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.
- Peterson, J.S. (2009). Myth 17: Gifted and talented individuals do not have unique social and emotional needs. *Gifted Child Quarterly*, 53(4), 280–282
- Peterson, J.S. & Ray, K.E. (2006). Bullying and the gifted: Victims, perpetrators, prevalence, and effects. *Gifted Child Quarterly*, 50(2), 148–168.
- Probiez, E., & Gałuszka, A. (2020, July). Problematic use of the internet-using machine learning in a prevention programme. In *International Conference on Human-Computer Interaction* (pp. 231-238). Springer, Cham.
- Racey, M., O'Brien, C., Douglas, S., Marquez, O., Hendrie, G., & Newton, G. (2016). Systematic review of school-based interventions to modify dietary behavior: does intervention intensity impact effectiveness?. *Journal of School Health*, 86(6), 452-463.
- San, İ. (1996). Yaratıcılığı geliştiren bir yöntem ve yaratıcı bireyi yetiştiren bir disiplin: Eğitsel yaratıcı drama. *Yeni Türkiye Dergisi*, 2(7), 148-160.
- Siegle, D. (2004). Identifying students with gifts and talents in technology. *Gifted Child Today*, 27(4), 30-33. <https://doi.org/10.4219/gct-2004-146>
- Siegle, D. (2005). Using media & technology with gifted students. Prufrock Press Inc.
- Smith, B. W., Dempsey, A. G., Jackson, S. E., Olenchak, F. R., & Gaa, J. (2012). Cyberbullying among gifted children. *Gifted Education International*, 28(1), 112-126.
- Spada, M. M. (2014). An overview of problematic internet use. *Addictive Behaviors*, 39(1), 3-6.
- Tamer, N., (2014). *Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları ve buna yönelik teknolojik zorbalık farkındalığı eğitimi: Pilot uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Tanrıkulu, T. (2013). *Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Terassier, J.C. (1985). Dyssynchrony-uneven development. In J. Freeman (Ed.), *The psychology of gifted children: Perspectives on development and education* (pp. 265-275). Wiley and Sons.
- Tokunaga, R.S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in human behavior*, 26(3), 277-287.
- Topcu, Ç., & Erdur-Baker, Ö. (2018). RCBI-II: The second revision of the revised cyber bullying inventory. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 51(1), 32-41.
- Türkçapar, M. H. (2018). *Bilişsel davranışçı terapi: Temel ilkeler ve uygulama* (11'inci baskı), Epsilon Yayınları.
- Usta, A., & Kurnaz, A. (2016). *Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerde internet bağımlılığının farklı değişkenlere göre incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Uzunpınar ve Atalan Ergin (2019, Kasım). Ergenlerde problemlı internet kullanımına yönelik bir müdahale programının etkililiği. *21. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, Antalya.
- Üçkardeş, E. A. (2010). *Mersin Üniversitesi öğrencileri arasında İnternet bağımlılığın değerlendirilmesi* (Uzmanlık tezi). Mersin Üniversitesi.
- Üstündağ, T. (2002) *Yaratıcı drama öğretmenimin günlüğü*. PegemA Yayıncılık
- Warren, R. (2001). In words and deeds: Parental involvement and mediation of children's television viewing. *Journal of Family Communication*, 1, 211-231.
- Yoo, H. J., Cho, S. C., Ha, J., Yune, S. K., Kim, S. J., Hwang, J., Chung, A., Sung, Y.H., & Lyoo, I. K. (2004). Attention deficit hyperactivity symptoms and internet addiction. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 58(5), 487-494.
- Zimlich, S. L. (2016). Motivating gifted students: Technology as a tool for authenticity and autonomy. *international journal of learning, Teaching and Educational Research*, 15(13), 1-11.

Ek 1: Ders Planı Örneği

Ders: Yaratıcı Drama

Konu: Teknolojik cihazlar

Grup: 9-12 yaş arası BİLSEM öğrencileri- 9 kişi

Süre:45 dk

Mekan: BİLSEM Drama Atölye Salonu

Teknikler: Donuk imge, küçük grup tartışması, soru- cevap

Araç- Gereçler: Teknolojik cihazlarla ilişkili 14 fotoğraf, teknolojik cihazlarla ilişkili 14 cümle, iki kraft kağıdı, boya kalemleri, bilgisayarın- internetin kontrolsüz kullanımının olumsuz sonuçlarının maddeler halinde karışık olarak verildiği iki kağıt,

Kazanımlar:

1. Teknolojik cihazlara örnek verir.
2. Teknolojik cihazların ve internetin kontrolsüz kullanımının sonuçlarını söyler.

Süreç

a) Isınma / Hazırlık

Etkinlik 1: Katılımcılar çemberde toplanır. Sıralı olarak tablet, telefon, bilgisayar isimleri verilir. Lider hangi ismi söylese aynı gruptaki kişiler yer değiştirir. Teknolojik cihaz deyince tüm katılımcılar yer değiştirir. Daha sonra bir ebe belirlenir. Ebe grubu yönlendirir. Boş kalan yere geçmeye çalışır. Çemberde yer bulamayan ebe olur.

Etkinlik 2: Katılımcılar çemberde toplanır. Lider katılımcılara söyleyeceği bazı kelimeleri sessiz, sözsüz, hareketsiz bir şekilde canlandırmalarını ister. Sandalye, kitap, öğretmen, okul, sevgi, televizyon, kalem, tablet... Ardından katılımcılar mekanda serbestçe yürümeye başlar. Yavaş ritimli bir müzik açılır. “Dün neler yaptığınızı düşünün...Sabah yataktan kalktıktan sonra ilk ne yaptınız? Donuk imgeyle canlandır. Şimdi omzuna dokunduğum kişi bana o anda ne yaptığınızı söyleyecek. Yürümeye devam edelim. Üstünüzü giyindiniz, kahvaltınızı yaptınız. Okula gelmeye hazırsınız. Okula nasıl geldiniz? Servisle mi, ailenizden biri mi getirdi, yürüyerek mi geldiniz?... Okulda hangi dersler vardı? Okulda en eğlendiğiniz anı düşünün... Ne yapıyordunuz? Donuk imge (sessiz- sözsüz- hareketsiz) ile gösterir Omzuna dokunduğum konuşsun. Okul bitti, eve dönme zamanı. Eve geldin. İlk yaptığınız etkinlik neydi? Düşünün. Ne yemek yediniz. Evde boş zamanınızda yapmaktan en çok keyif aldığınız etkinlik neydi? Düşünün. Donuk imge.”

Ara değerlendirme: Katılımcılar çemberde toplanır. Süreç boyunca yapılanlar hatırlatılarak etkinlikler değerlendirilir. En çok kullandıkları teknolojik cihazların neler olduğu, teknoloji ile gün içinde ne kadar iç içe oldukları, ne kadar vakit geçirildiği, boş zamanlarında ne yaptıkları, nasıl vakit geçirmekten hoşlandıkları üzerine konuşulur.

b) Canlandırma

Etkinlik 3: Düşünce-resim eşleştirmesi; Tahtaya daha önceden hazırlanmış 14 farklı fotoğraf karışık olarak asılır. Katılımcılara her bir resmin altına gelecek olan cümleler karışık olarak dağıtılır. Hangi resim hangi cümle için uygunsa sırayla hazır olan kişi önce elindeki cümleyi okur ardından

uygun resim hangisi ise resmin altına yapıştırır. Eşleşme tamamlandıktan sonra ifadeler ve resimler üzerine konuşulur. Kendi yaşamlarında benzer olan resim ve düşünce ifadeleri var mı? Varsa bunların hangileri, nasıl olmakta, duygu- düşünce- davranış ilişkisi üzerinde durulur ve anlatılır. Davranışları, zararlı alışkanlıkları değiştirmek için onlarla ilgili düşünceleri değiştirmek gerekliliği vurgusu yapılır. (İnternet sizin için ne anlama geliyor? Boş zaman etkinlikleri, yapmaktan hoşlandığımız bizi mutlu ettiğini düşündüğümüz etkinliklerdir. Peki çok fazla boş vaktiniz varsa hep aynı şeyi yapmak bizi aynı şekilde mutlu etmeye devam eder mi? İfadeleriyle diğer etkinliğe geçiş yapılabilir.)

Etkinlik 4: Katılımcılar iki gruba ayrılır. Teknolojinin olumlu etkileri ve bilgisayarın-internetin kontrolsüz kullanımının olumsuz sonuçlarının maddeler halinde karışık olarak verildiği kağıtlar iki gruba da dağıtılır. Üç dakika süre verilir. Gruplar, olumlu ve olumsuz etkilerini ayırıp kraft kağıtlarından maddelerin yazılı olduğu bilgi afişi hazırlarlar. Ardından gruplar birbirlerine olumlu ve olumsuz etkileri sunarlar. Farklı bölümlere yerleştirilen maddeler varsa, ilgili maddelerin hangi bölümde yer alacağı üzerinde konuşur, fikir alışverişi yapıp, uzlaşırlar. Bilgi afişlerinde yer almayan başka zararlar ya da yararlar varsa onları da gruplar birbirleriyle paylaşırlar. Hazırlanan afişler atölyede uygun bulunan yere asılır.

c) Değerlendirme

Etkinlik 5: Katılımcılar çemberde buluşur. Tüm süreç boyunca yapılanları düşünerek akıllarında kalanı 2 kelimeyle ifade ederler. İlk olarak lider elindeki topla iki kelime söyler ve çemberdeki katılımcılardan birine topu atar. Söyleyen elindeki topu çemberde diğer katılımcıya atar.

Extended Abstract

Problematic Internet Use and Cyberbullying in Gifted Adolescents: Effectiveness of a Drama-based Intervention Program

Gülendam Akgül⁴

Atalan Ergin Derya⁵

Sıla Uzunpınar⁶

Introduction

Gifted students differ from their peers in terms of many developmental characteristics. Information communication technologies are one of the areas in which gifted people display above-average skills and enjoy dealing with (Siegle, 2004). Technology offers a variety of opportunities to gifted students. It helps them to easily access resources in areas of interest or curiosity, and to communicate with peers who have close interests (Siegle, 2005). Zimlich, (2016) expresses that technology offers gifted children some opportunities in terms of autonomy and originality. It is thought that the characteristics of “technology talent” may be the reason why gifted children encounter the risks in internet use. Increasing use of technology, on the other hand, may cause problems such as problematic Internet use (PIK), cyber bullying, and Internet addiction, as well as an increase in the speed of access to information and communication.

A problem brought about by the increased use of technology is cyberbullying, defined as “deliberate and repetitive damages using computers, mobile phones and other electronic devices” (Hinduja & Patchin, 2010). Studies support that gifted people are more excluded and more exposed to cyberbullying in social environments. (Peterson, 2009; Smith et al., 2012). On the other hand, being ostracized by their peers at school can lead them to take revenge in an area where they feel stronger, namely in the cyber environment (Peterson & Ray, 2006). As a result, it is thought that gifted children are at risk in terms of both cyberbullying and exposure.

Another concept that expresses the risk of the Internet in relation to the duration and content of the Internet is problematic Internet use (PIU). It is defined as a “lack of control in Internet use that will cause negative consequences in daily life”. (Spada, 2014). In a study conducted with gifted adolescents, the rate of Internet addiction was reported to be 12% (Usta & Kurnaz, 2016). Considering its prevalence and risks together, it is thought that intervention programs to be applied for PIU will reduce developmental risks and increase opportunities for adolescents. In particular, it is important for parents to guide adolescents in the use of technology. The concept, which is considered as parent

4 Ph.D. Çankırı Karatekin University, Çankırı, Türkiye, e-posta: deryatalan@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1648-3118>

5 Ph.D. Ministry of Education, Ankara, Turkey, e-posta: gulendamakgul@karatekin.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1648-3118>

6 Psychological Counselor, METU, Ankara, Turkey, e-posta: gulendamakgul@karatekin.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1648-3118>

mediation strategies in the literature, expresses the attitudes and behaviors of parents on the use of media tools by their children (Mendoza, 2009).

It is seen in the literature that there are studies to prevent the risks of the Internet such as cyberbullying (Nedim-Bal & Kahraman, 2015; Peker, 2013, Tamer, 2014; Tanrikulu, 2013) and PIU (Probiez & Gałuszka, 2020; Uzunpınar & Atalan Ergin, 2019). However, no study has been found to evaluate the effectiveness of these studies on gifted students or on a program developed for gifted students.

Creative drama allows participants to relax emotionally in a safe environment, while also providing an opportunity for them to develop skills and socialize (Akfirat, 2006). The aim of this study is to test the effectiveness of a creative drama-based PIU intervention program with a cognitive-behavioral approach (Uzunpınar & Atalan Ergin, 2019) for gifted children.

Method

Research Model

In the research, quasi-experimental design with pretest-posttest control group was used (Büyüköztürk et al., 2002). Pre-test (one week before the intervention program) and post-test (one week after the intervention program) data were collected from both groups. PIU intervention program was applied to the experimental group. The program, developed by Uzunpınar and Atalan Ergin (2019) for secondary school students, consists of four 45-minute sessions that include creative drama methods and techniques based on a cognitive- behavioral approach.

Study group

The sample of the study consists of 21 ($M = 10.5$, $SD = .66$) gifted secondary school students reached by snowball sampling method and attend various science and art centers in Ankara. There are 5 girls and 4 boys in the experimental group and 7 girls and 5 boys in the control group.

Measures

The Dysfunctional Internet Usage Scale (Atalan Ergin, 2018), Parental Mediation on the Internet Scale-Adolescent Form (Atalan Ergin & Kapçı, 2019) and the Revised Cyber Bullying Inventory-II (Topçu and Erdur-Baker (2018) were used to collect the research data.

Data collection

The permission of the ethics committee of the study was obtained from Final International University with reference number 100/050 / REK02. Students participated in the study voluntarily with the consent of their parents. They were randomly assigned to the experimental and control groups. Data were collected from all students before and after the implementation of the program. The PIU intervention program consists of 4 sessions, “meeting and technological devices”, “Do I use the Internet?”, “The effects of the Internet” and “Instead of the Internet”, which employ creative drama methods based on a cognitive behavioral approach. Various teaching techniques such as brainstorming, discussion, question-answer, station technique and creative drama techniques such as dull image, gossip ring, small group improvisation-role playing, simultaneous improvisation, one day in a life, role changing, instructor in the role and trailer were used in the program (Adıgüzel, 2019).

Data Analysis

The Mann-Whitney U test was used to compare the scores of the experimental and control groups, and the Wilcoxon signed-rank test was used to compare the pre-test and post-test scores (Büyüköztürk, 2009).

Findings

According to the findings, first of all, it is seen that there is no significant difference between the pre-test scores of experimental and control groups in terms of the variables included in the study. When the pre-test post-test scores of the experimental group were compared, no significant difference was found on cyber victimization, cyberbullying, total PIU score, PIU emotion regulation and negative outcome dimensions, and parental mediation in Internet use and its factors. However, the median score of the PIU excessive preoccupation factorm post-test score was found to be significantly lower than pre-test scores. Finally, when the post-test scores of the experimental and control groups were compared, the PIU emotion regulation scores in the experimental group were found to be significantly higher than the control group. There was no difference in other variables.

Discussion, Conclusion and Suggestions

As a result of the analyzes performed, it was seen that the intervention program resulted in a significant difference in the PIU excessive preoccupation and the emotion adjustment subscales. Creative drama can be effective in reducing the problem behaviors of participants by ensuring that possible solutions to daily life problems are experienced during creative drama sessions (Üstündağ, 2002). It is thought that the use of both the basic principles of cognitive behavioral therapy and creative drama methods and techniques, as well as the homework support increased the intensity and effectiveness of the program.

It was observed that the PIU intervention program applied to gifted students provided a significant decrease in excessive preoccupation scores in the experimental group. The activities of the implemented program include cognitive and behavioral interventions. However, the intervention program did not make a significant difference in the pre-test post-test scores of the experimental group in terms of the negative results of Internet use and emotion regulation. Emotion regulation refers to the use of the Internet to deal with negative emotions. Gifted children are more likely to be emotionally sensitive (Ackerman, 1997) and experience social exclusion compared to their peers with typical development (Jost, 2006). This may cause them to experience limitations in activities involving peer relationships that will work in regulating their intense emotional sensitivity. As a result, they may be using the Internet more for emotion regulation than their normal peers.

As for the comparison of emotion adjustment scores in the post-test scores of the experimental and control groups, it is seen that the experimental group scored significantly higher than the control group. Compared to the pretest scores, it was observed that there was a slight decrease in emotion regulation scores in the control group and a slight increase in the experimental group. Adolescence is a period of rapid changes. In this period, it is sometimes not possible to control the effects of all changes caused by individual and social factors. This difference was not statistically significant in the pre-test and post-test scores of the experimental and control groups. However, it was significant

among post-test scores, with a small increase in the experimental group and a small decrease in the control group.

Both in this study conducted with gifted students and in the study conducted with peers showing typical development of the same program (Uzunpınar & Atalan Ergin, 2018), the program had no effect on parent mediation strategies. It is thought that studies aiming to gain knowledge and skills about the implementation of mediation strategies that will work directly with parents will be effective in this regard.

It is also important for gifted people to make use of their creativity, need for cognition and curiosity in appropriate ways and to stay away from the risks of the Internet. The intervention program applied in this study can be used effectively, especially in studies with gifted adolescents who have high symptoms of being preoccupation with the Internet. In programs to be developed in further research, it can be suggested to structure activities that will reduce emotion regulation, social and academic negative symptoms.